

Až když bylo naše dítě ve škole, zjistila jsem, že jsem v jeho předškolní přípravě udělala několik chyb. Ano, samozřejmě jsem věděla, že se leváci zásadně nemají přeučovat, protože by mohli začít koktat. To je dnes poznatek všeobecně známý. Ale teprve jako rodič levorukého dítěte jsem si začala uvědomovat, že hrozba přeučování i další nebezpečí číhají na levoruké na každém kroku. Tlaku jsou vystavováni stále, a to od raného dětství.

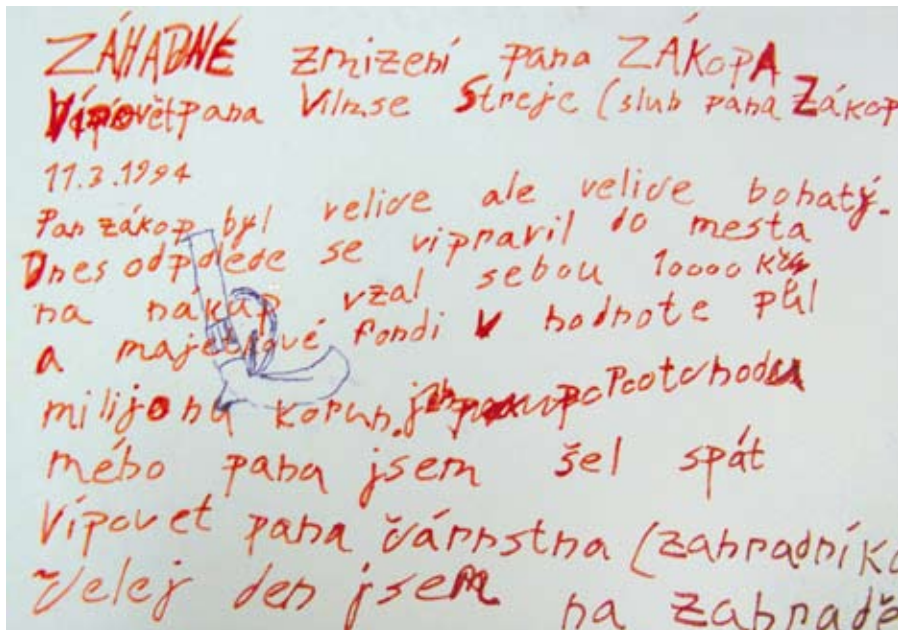
Danovi rodiče si nebyli jistí, zda je levoruký, nebo pravoruký. Někdy se jim zdálo, že používá ruku levou, jindy pravou, a to i při kreslení. Nejraději ovšem maloval oběma rukama zároveň. V pravé držel třeba modrou pastelku a v levé červenou. Ruce střídal podle toho, jakou chtěl využít barvu. Rodiče se s Danem objednali na vyšetření laterality do pedagogicko-psychologické poradny. Psycholožka jim oznámila, že je ambidexter (tj. obouruký; tedy ani levák, ani pravák). Levou ruku používal v 55 % a pravou v 45 %, proto v poradně rodičům doporučili, aby Dan psal ve škole spíše levou rukou, ale dali jim na výběr, jelikož společnost je pravoruká. Po poradě s Danem byla nakonec vybrána levá ruka, ale až do dospělosti Dan ruce střídal a dále maloval oběma. Nakonec se naučil psát „všemi deseti“ na počítači, což je pro něj nejpříjemnější.

Jedno z mých dětí je levák, tudíž jsem se díky němu mohla do problematiky lateralitě náležitě pohroužit. Jakmile jsem si uvědomila, že náš předškolák používá jednoznačně levou ruku, začala jsem shánět tužky, pera, nůžky a další pomůcky pro leváky a postupně si uvědomovala spoustu záležitostí, které s sebou levorukost přináší.

Pokud je dítě hodně vyhraněné (vyhraněný levák, vyhraněný pravák), vůdčí ruku dokážou rozpoznat rodiče sami.

V populaci se však nevyskytují jen praváci a leváci, ale také **obouruční**, resp. **ambidexteři**, tj. **jedinci s nevyhraněnou lateralitou**. Psychologové dnes lateralitu umějí diagnostikovat a dokážou poradit, jakou ruku zvolit.

Přestože s sebou přináší problémy, není levorukost vada. Mezi levorukými, ambidextery i lidmi se zkříženou lateralitou nalezneme obdivuhodné osobnosti, jejichž činy představují významný přínos pro lidstvo. Děti určitě pomůže, pokud je seznámíme s životními osudy některých z nich.

Text levorukého třetíáka – patrná je tvořivost i fantazie, ale také specifické problémy se psaním

Příběh z internetu

Chlapec má zkříženou lateralitu, a přestože znal před nástupem do školy všechna tiskací písmena, sčítal a odečítal do deseti, měl ve škole problémy. Velice dlouho trvalo, než se naučil vytvářet slabiky. Stále (nyní je ve 4. třídě) má potíže s pracovním tempem, protože si hůře vybavuje písmena při psaní, často nějaké cvičení ani nedopíše... Jeho maminka je speciální pedagog, pravidelně s ním cvičí křížová cvičení a další cvičení pro dyslektiky, problém se však lepší jen pozvolna.

Příklady slavných levorukých:

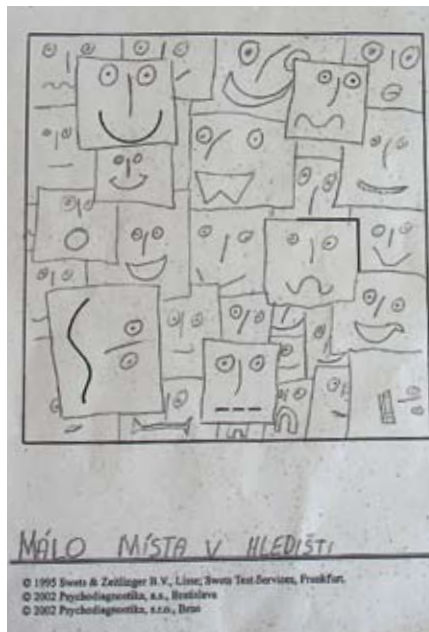
- ♥ vědec I. P. Pavlov
- ♥ filozof a spisovatel Jean-Jacques Rousseau
- ♥ renesanční malíř a architekt Raffael Santi
- ♥ renesanční sochař, architekt, malíř a básník Michelangelo Buonarroti
- ♥ tenistka Martina Navrátilová

Příklady významných ambidexterů:

- ♥ všestranný renesanční umělec a vědec Leonardo da Vinci
- ♥ výtvarník, scenárista, loutkář Jiří Trnka (levou rukou maloval a pravou psal zároveň k obrázkům texty)
- ♥ malíř Alfons Mucha
- ♥ filmový tvůrce (herec, scenárista, režisér) Charlie Chaplin (na housle hrál opačně)
- ♥ hudebník, zpěvák a skladatel Paul McCartney (na kytaru drnká levou rukou)

Jak je možné, že jsou levorucí stále považováni za hloupější, méně šikovné či pomalejší? I našeho syna Daniela téměř všichni vnímali jako „opožděné dítě“. Teprve řádné vyšetření u psychologa odhalilo jeho vysokou inteligenci,

ovšem spojenou s ambidextrí a dyslexií. **Níže vidíte zadání standardizovaného Urbanova testu a Danovo řešení.** Úkolem testovaného je domalovat obrázek v časovém limitu. Co byste do obrázku namalovali vy? Testování často malují sluníčko, mráček a domeček. Dan během minuty nakreslil tak originální obrázek, že si jej psychologové vystavují a posílají e-mailem.

Urbanův test – Danovo řešení

Pro každého levorukého je důležité, aby našel prostředí, ve kterém bude levorukost považována za výhodu. To je i případ levorukého Tomáše, který jezdí jako háček na debl kánoi a pádluje na levé straně. Trenér dává jejich týmu velké naděje, protože levoruký háček je zárukou úspěchu.

Levoruký je trochu páriou

Třebaže máme k dispozici test lateralit i odborníky, kteří erudovaně poradí, přichází každá diagnostika

lateralit vlastně pozdě. Přemýšlejme o levorukém miminku v rodině pravorukých rodičů. Pravorucí rodiče podávají svému miminku přirozeně věci do pravé ruky, byt je přizpůsoben pravorukým (všechny vypínače v panelácích odpovídají normě, která vyhovuje pravorukým), nástroje a věci, jež dítě dostává do rukou nebo na kterých vidí pracovat rodiče, jsou vymyšleny pro pravou ruku. Nůžky, škrabka na brambory, postavení umyvadla a skřínek v koupelně, kytara, housle, kosa, šicí stroj – vše je vymyšleno pro pravou ruku. Levoruké dítě se pak v obvyklém prostředí logicky cítí jako pária.

I moje babička byla levák. Celou první třídu jí učitelka zakazovala psát levou rukou. Když to nepomohlo, bila ji přes ruku rákoskou. A protože u ní nemohla stát pořád, přivázala jí na začátku vyučování levou ruku za záda a na konci hodiny ji odvážala. Babička školu nenáviděla. Naštěstí přišel konec války, výměna učitelek a konec trápení. První rok ve škole však byl ale pro ni natolik silným zážitkem, že si až do vysokého věku vše do detailu pamatovala.

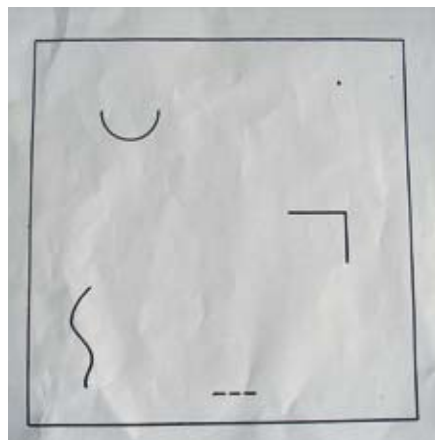
Všichni se jistě shodneme na tom, že bití přes levou ruku či její přivazování znamená dosti drastické a násilné přeučování. Takovéto postupy se už dnes naštěstí nepoužívají. Každé dítě je ovšem jinak citlivé a to, co pro jedno dítě představuje neutrální pokyn, může jiné vnímat jako značný nátlak, a pokud se opakuje, může dítě i psychicky ohrozit (neurózy, koktavost, psychosomatické potíže...).

Podání ruky

Co uděláte, když vám předškolní dítě podá na pozdrav levou ruku?

- a) Stisknete ji svou pravou rukou.
- b) Stisknete ji levou rukou.
- c) Stisknete ji oběma rukama.
- d) Řeknete: „Tuhle ručičku nechci, podej mi tu druhou.“

Ano, odpověď d) je špatně. Je to projev jisté netolerance a tlaku. Dospělý by si měl vážit toho, že mu dítě projevilo tak velkou přízeň, že mu podává ruku. Podání ruky, to je dar. V takové

Urbanův test – zadání

intimní chvíli není čas na korekce, ale na přijetí. Přesto se s podobnou reakcí levoruké dítě setkává. Občas zkrátka narazí na dospělého, který nemá dostatek pochopení ani taktu. Naproti tomu dítě pravoruké, jež podává ruku levákovi, nikdy podobnou poznámku neuslyší.

Jedení lžící

Co uděláte, když si všimnete, že dítě při jedení polévky nebo krupicové kaše uchopilo lžici do levé ruky?

- Raději je nakrmím sám, aby si neosvojilo špatné držení lžice.
- Nechám je, ať jí, jak chce.
- Dám mu do pravé ruky druhou lžici.
- Řeknu mu, že takhle se přece nejí, a dám mu lžici do pravé ruky.

Samozřejmě je správně b). Pro dítě je důležité, aby si co nejdříve osvojilo sebeobsluhu. To, že se nají samo, je pro ně velkým krokem kupředu.

I Grafomotorické materiály pro levoruké

Stejně tak dnes víme, že není žádoucí požadovat u leváků **sklon písma**, ale přesto jej mnozí učitelé stále vyžadují. A nepovažují to za nátlak... Dítě by se to však nemělo. U leváků zcela postačí

rovné písmo, ale nezaškodí být tolerantní a povolit i mírný sklon doleva.

Petrík je levák. Může psát levou rukou, dokonce má na doporučení učitelky speciální pero pro leváky. Učí se psát, ale oproti ostatním dětem je velice pomalý. I paní učitelka mu říká „loudu“. Petřikova maminka si však posléze uvědomila, že syn musí při psaní stále zvedat levou ruku s perem, aby si v písance prohlédl předepsaný vzor. Někdy musel ruku zvednout i několikrát, aby si jej vůbec zapamatoval. Když mu začala vzory kopírovat na zvláštní listy, jeho tempo se velice zrychlilo.

Ačkoli se to na první pohled nezdá, **i sešity s grafomotorickými lekcemi, omalovánky a písanky** vytvářejí na levoruké děti jistý tlak – vzorová kresba, písmena aj. bývají totiž na levé straně. Ale na ni levoruké dítě přes vlastní ruku nevidí, musí tudíž ruku zvedat, krčit, kroutit atd. Umístění vzoru vlevo komplikuje dítěti život, narušuje správný úchop tužky či pera a zpomaluje práci (dítě musí ruku zvedat, aby si vzor prohlédlo). Při nákupu omalovánek a později písanky a cvičebnic je třeba vybírat **materiály se vzorem na pravé straně**. Pokud je neseženeme, musíme zajistit, aby se vzor na pravou stranu nebo nahoru dostal (například okopírováním na zvláštní papír).

I Uvolňovací cvičení, zavazování tkaniček i rukodělné činnosti

Prvňáček Hanička je vyhraněný levák. Rodiče její levorukost vždy tolerovali, i ve škole může psát levou rukou, používá speciální pero a má nacvičen správný úchop tužky. Přesto si Hanička často stěžuje, že ji při psaní bolí levá ruka. Psaní domácích úkolů představuje muka pro ni i pro matku. Hanička kňourá a odmítá pracovat.

Její maminka ví, že kolečka, která Hanička maluje do písanky, jsou uvolňovací cviky, jež mají pomoci rozcvíčit a uvolnit svaly používané pro psaní. Má to ovšem jeden zádrhel – ti, kdo drží pero či tužku v levé ruce, musejí točit kolečka a klubíčka na opačnou stranu oproti těm, kteří drží pero či tužku v pravé ruce.

Při provádění grafomotorických cvičení musíme s leváky **vše točit na opačnou stranu**, jinak cvičení ztrácí efekt – zápěstí se neuvolňuje, právě naopak! To znamená, že uvolňovací cvičení určená pro praváky levorukým nepomáhají, ale spíše škodí. Bohužel si toto pravidlo většina učitelů neuvědomuje nebo je nezná. **Techniku psaní pro leváky** dobře rozpracovala **Ladislava Křišťanová**.

*Sedmiletá Katka je ambidexter – nemá vyhraněnou laterální. Protože je větší nová společnost pravoruká, rozhodli se její rodiče, že bude ve škole psát pravou rukou. Ona však umí psát oběma. A když se nikdo nekouká, trénuje i levou ruku. I když měla v první i ve druhé třídě ze psaní dvojku, píše celkem dobře. Ve školní družině má ale velké problémy. Holčičky se tu učí šít, vyšívat, obšívát krajkou kolečka z tvrdého papíru, háčkovat apod., což Katce vůbec nejde. Vychovatelka jí práci začne, ale Katce se nit či vlna vždycky zachuchá. Vychovatelka vzdychá, že je „naše Bára – ve dne šije, v noci párá“. Katku to hodně mrzí, navíc se jí spolužačky smějí. Nikoho z dospělých (ani rodiče) nenapadlo dát Katčin neúspěch v kroužku ručních prací do souvislosti s diagnostikovanou ambidextrií. Neuvědomili si, že dívka sice používá pravou ruku, ale nit vede směrem levorukých (tj. opačným než vychovatelka), čili nikdy nemůže navázat na to, co vychovatelka „začala“. Je třeba si uvědomovat, že nejen **úchop**, ale také **směrovost** hraje velkou roli.*

Levoruký Daniel plete vánočku

I Nástrahy číhající na levoruké

Jak byste řešili problémy dítěte se zavazováním tkaniček?

- Pořízením bot na suchý zip či se samozavazovacími tkaničkami.
- Požádali byste strýčka či tetičku, kteří jsou také leváci, aby je to naučili.
- Vztekali byste se a říkali dítěti, že je nešika.
- Obětavě a bez komentářů byste dítěti pokaždé tkaničku zavázali.

Mnoho dovedností, například **stříhání nůžkami** nebo **zavazování tkaniček**, se leváci naučí později právě proto, že je pro ně normální točit na opačnou stranu, než jim to předvádí dospělý pravák. Není to tím, že jsou „méně šikovní“, jak jim rodiče či učitelé bohužel často tvrdí. Samozřejmě že méně šikovní jsou spíše ti dospělí, kteří dětem dají takovouto negativní nálepku, aniž by se zamysleli a pokusili se pro ně najít nejlepší řešení, radu či cvičení.

Levoruká Lída je lektorkou lidové tvorby. Když začala učit jiné lidi vyšívat, háčkovat, zdobit kraslice anebo spřádat vlnu, uvědomila si, že je důležitý nejen úchop nástroje, ale také směr, kterým se vede nit či vlna, a směr, kterým se otáčí. Aby mohla druhé dobře učit, musela se naučit pracovat i pravou rukou a točit na pravou stranu. Také kolovrátky má dva – jeden pro praváky, druhý pro leváky.

Každý, kdo učí děti či žáky **šít, háčkovat, vyšívat, skládat origami či papírovou čepici**, parniček – zkrátka jakékoli rukodělné činnosti –, by měl umět pracovat i druhou rukou a opačným směrem. Existují vlastně **čtyři způsoby** – pravou rukou na pravou stranu; pravou rukou na levou stranu; levou rukou na levou stranu a levou rukou na pravou stranu. Učitelka by měla umět rozpoznat, která z těchto variant je pro dané dítě nejpřirozenější, a vést je tak, aby ji mohlo používat. Pokud mu bude vnučovat svou ruku a svou cestu, dítěti to pravděpodobně nepůjde a bude frustrované. Stejně tak by měly být ve třídě mateřské i základní školy k dispozici nástroje pro pravoruké i levoruké, především nůžky. Může se pak stát, že uvidíme dítě, které

stříhá nůžkami pro leváky pravou rukou, anebo kytaristu, který hraje na kytaru „opačně“, jako například jeden ze známých herců-dvojčat – bratrů Formanů.

V naší rodině je hezkou tradicí, že každé dítě si uplete vánočku. Sama pletu vánočku zleva doprava. Stejně tak jsem to naučila i svého nejstaršího syna. Levoruký Daniel přišel ke stolu, zkoušel plést vánočku zleva doprava, a nějak mu to nešlo. Postupně se kolem stolu otáčel, až se dostal na protější stranu. Tady mohl pokračovat v pletení ve svém směru – zprava doleva. Jinak nebyl schopen těsto zaplést.

Svět je pro levoruké nebezpečnější než pro pravoruké. Vypínače jsou na toaletách, v koupelnách i na schodištích ve standardizované zástavbě umístěny tak, aby na ně dobře dosáhla pravá ruka. Levák se na ně musí sápat přes celé tělo a snadněji uklouzne nebo do něčeho potmě narazí. Další úrazy jsou způsobeny tím, že jsou levorucí okolnostmi často donuceni používat nástroje pro praváky, jako je například srp, kosa či škrabka na brambory. I školní třída je uzpůsobena pravoru-

kým žákům – lavice jsou postaveny tak, aby světlo z okna dopadalo zleva. Levorucí si pak rukou stíní a jejich oči dostávají zabrat.

I Hra na závěr

Zkuste si s dětmi **namalovat několik obrázků** (například sluníčko, panáčka, kytičku) nebo **se podepsat různými způsoby**: tou „druhou“ rukou (pravá levou, leváci pravou), oběma rukama zároveň (vždy půlku obrázku maluje pravá, půlku levá), ústy nebo nohama (kterou nohu asi máte na psaní šikovnější?). Tak jak to musejí dělat lidé po úrazu nebo ochrnutí. Nepochybně zjistíte, že to není jednoduché, ale zároveň se pobavíte a třeba svými „nádhernými výtvary“ vyzdobíte ledničku. Navíc touto aktivitou dodáte levákovi odvalu do psaní. Kreslit nemusíme jen na papír, ale vyzkoušet můžeme i kreslení do písku, krupice či mouky.

Autorka působí jako vedoucí Centra environmentálního vzdělávání a výchovy a zároveň jako odborná asistentka katedry biologie a environmentálních studií PedF UK

Doporučená literatura

L. Kříšťanová: *Diagnostika lateralit a metodika psaní levou rukou. Gaudeamus, Praha 1998*
F. Synek: *Záhada levorukosti: Asymetrie u člověka. Horizont, Praha 1991*